

บทที่ 4

ผลงานวิจัย

การสังเคราะห์ความรู้การเลี้ยงไก่พื้นเมืองบนพื้นที่สูงชุมชน บ้านของแหละ ตำบลอมก๋อย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ มีเป้าหมายเพื่อให้ชาวบ้านสามารถเพาะเลี้ยงไก่ได้เพียงพอต่อความต้องการสำหรับใช้ในพิธีกรรมต่างๆ โดยอาศัยหลักการด้านการจัดการความรู้ (SECI Model) ที่มุ่งเน้นให้เกิดการสร้างพื้นที่ (BA) ในเชิงเนื้อหาและทางสังคม สำหรับการแลกเปลี่ยนและการถ่ายทอดความรู้เฉพาะ จากประสบการณ์ระหว่างชาวบ้านด้วยกัน และระหว่างชาวบ้านกับนักวิชาการ เพื่อสร้างสรรค์ความรู้หรือต่อยอดความรู้ไปต่อเองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ในการวิจัย ได้มีตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 คน จากการดำเนินการวิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหากระบวนการเลี้ยงไก่พื้นเมืองบนพื้นที่สูง ด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group)
2. ผลการศึกษาและจับประเด็นความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง จากผู้เชี่ยวชาญ (มิติทางด้าน ชุมชน สังคมและวิชาการ) โดยการสัมภาษณ์
3. ผลการพัฒนาบทเรียนที่เป็นองค์ความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่เหมาะสมกับชุมชนบนพื้นที่สูง โดยกระบวนการ SECI Model

1.1 ผลการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหากระบวนการเลี้ยงไก่พื้นเมืองบนพื้นที่สูง

การดำเนินการการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองบนพื้นที่สูง มี 2 ขั้นตอน คือ

1.1 การสนทนากลุ่ม (Focus group)

1.2 นำประเด็นการเลี้ยงไก่พื้นเมืองบนพื้นที่สูงของชาวบ้าน ไปแลกเปลี่ยนกับผู้เชี่ยวชาญ 3 คน โดยแต่ละขั้นตอนสามารถอธิบายได้ ดังนี้

1.1 ศึกษาวิธีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองบนพื้นที่สูงของชาวบ้าน โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group)

ร่วมกับชาวบ้าน จำนวน 4 ครั้ง ดังนี้

- 1.1.1 ครั้งที่ 1 แลกเปลี่ยนและพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย และร่วมกันกำหนดตารางนัดหมายในการพบปะกัน
- 1.1.2 ครั้งที่ 2 แลกเปลี่ยนและพูดคุยในประเด็นการเลี้ยงไก่พื้นเมือง เพื่อให้เข้าใจกระบวนการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของชาวบ้าน
- 1.1.3 ครั้งที่ 3 แลกเปลี่ยนและพูดคุยในประเด็นความเชื่อของไก่ที่มีพฤติกรรมผิดธรรมชาติ เพื่อให้เห็นถึงข้อจำกัดในการเลี้ยงไก่ที่มีไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน
- 1.1.4 ครั้งที่ 4 นำข้อสรุปในประเด็นของกระบวนการเลี้ยงไก่พื้นเมืองและความเชื่อ มาแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง สามารถสรุปและแยกประเด็นการเลี้ยงไก่ได้ ดังนี้
  - 1) สถานที่สำหรับเป็นที่เลี้ยงไก่ของชาวบ้านมี 3 แบบ คือ
    - 1.1) ไม่มีโรงเรือน คือ ชาวบ้านเลี้ยงไก่ใต้ถุนบ้าน โดยนำไก่ใส่ตะกร้าสานทำด้วยไม้ไผ่ ซึ่งเรียกว่า รางไข่ โดยจะขังไก่ไว้ในช่วงเวลากลางคืน ส่วนตอนกลางวันปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ
    - 1.2) มีโรงเรือนติดอยู่กับตัวบ้าน มีพื้นที่ 1.5 ตารางเมตรโดยประมาณ มุงหลังคาด้วยหญ้าคา ใบตอง หรือไม้ไผ่
    - 1.3) มีโรงเรือนห่างออกมาจากตัวบ้าน ยกพื้นสูงประมาณ 1 - 1.5 เมตร มุงหลังคาด้วยหญ้าคา ภายในเล้าจะมีตะกร้าสานสำหรับให้ไก่นอน วางไข่ และพักไข่ จำนวนของรางไข่ขึ้นอยู่กับจำนวนของแม่ไก่ ส่วนไก่ตัวผู้จะปล่อยให้พักอยู่ตามคอนไม้ที่อยู่ในโรงเรือน
  - 2) การให้อาหาร พบว่าชาวบ้านให้อาหารไก่ด้วยข้าวเปลือกและรำหยาบ ในช่วงเช้าและช่วงเย็น วิธีการให้อาหารชาวบ้านจะโปรยอาหารตามพื้นดิน หลังจากนั้นปล่อยให้ไก่ออกหากินเองตามธรรมชาติ
  - 3) การให้น้ำ ชาวบ้านจะปล่อยให้ไก่ออกหากินเองตามใต้ถุนบ้าน แอ่งน้ำในหมู่บ้าน หรือตามลำห้วยใกล้หมู่บ้าน
  - 4) การป้องกันและรักษาโรค เมื่อพบไก่มีอาการผิดปกติ ชาวบ้านไม่ได้แยกออกจากไก่ตัวอื่น จะใช้วิธีการรักษาแบบชาวบ้านตามภูมิปัญญา บางกรณีไก่ออด

และกรณีที่ไม่ได้ตาย โดยทั่วไปชาวบ้านจะนำซากไก่ไปโยนทิ้งไว้ในป่าใกล้หมู่บ้านไม่ได้ทำการเผาหรือฝังกลบ สำหรับการใส่สมุนไพรในการป้องกันโรคชาวบ้านจะใช้มีนรักษาอาการไข้เลือดจากการจิกกัดกัน และรักษาบาดแผลจากการได้รับอุบัติเหตุ สันโสกและชะอมเพื่อป้องกันไร และถ้าไก่เป็นหวัดหน้าบวมแดง และจามจะนำยาพาราเซตามอลละลายน้ำให้ไก่กิน

- 5) การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ตามความเชื่อ โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการนำไก่ไปใช้สำหรับการประกอบพิธีกรรม โดยจะใช้กระดูกไก่เพื่อทำนายดวงชะตาสุขภาพ ผลผลิตทางการเกษตร สภาพอากาศและภัยพิบัติต่าง ๆ ดังนั้น ไก่ที่นำมาประกอบพิธีกรรมต้องมีลักษณะตรงตามที่ต้องการ ได้แก่ ลักษณะสีขนไก่ (สีแดง สีขาว และสีดำ) ความสมบูรณ์ของตัวไก่ ได้แก่ ไก่ไม่มีความพิการ ไม่หัวโล้น ไม่หางงูด และจะต้องเป็นไก่ที่มีพฤติกรรมไม่ผิดธรรมชาติ หากพบไก่ที่มีพฤติกรรมผิดธรรมชาติ ได้แก่ จิกกินไข่ ไข่ลงบนพื้นดิน ไม่กกไข่ ไข่เปลือกนิ่ม ไข่ทั้งหมดเน่าหรือไม่ฟักออกมาเป็นลูกไก่ ไก่ขันหลังพระอาทิตย์ตกดิน ไก่ที่ไข่ไม่สม่ำเสมอ (ไข่วันเว้นวัน) ไก่ไข่น้อยกว่าสี่ฟอง ไก่บินข้ามหัวแขกผู้มาเยือนหรือข้ามหัวคนที่มีคุณไสย ไก่ผสมพันธุ์บนบ้านหรือหลังคาบ้าน และไข่มีการฟักออกน้อยกว่า 3 ตัว จะต้องถูกกำจัด แม้ไก่อันั้นจะมีขนาดโตแข็งแรง หรือมีลักษณะตรงตามต้องการก็ตาม จะถูกกำจัดทิ้งทันที

- 6) ชาวบ้านมักจะเลือกไก่ที่มีขนาดโต ไปใช้ในพิธีกรรมก่อนเสมอ และเหลือไก่ที่มีขนาดเล็กไว้ทำพันธุ์ ซึ่งทำให้ได้ลูกไก่ที่มีขนาดลำตัวเล็ก บ่อยครั้งพบว่าไก่ครอบครัวผสมพันธุ์กันเองทำให้เกิดการผสมพันธุ์แบบเลือดชิด
- 7) เกิดโรคระบาด ทำให้ไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงไว้ตายทั้งหมด ชาวบ้านจำเป็นต้องออกไปหาซื้อไก่จากนอกหมู่บ้าน แต่ไก่ที่ซื้อมานั้นเป็นไก่รุ่น หรือลูกไก่มีขนาดเล็ก

1.2 นำประเด็นการเลี้ยงไก่พื้นเมืองบนพื้นที่สูงของชาวบ้าน ไปแลกเปลี่ยนกับผู้เชี่ยวชาญ 3 คน เพื่อระบุถึงปัญหาและแนวทางแก้ไข เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเลี้ยงไก่ได้เพียงพอต่อความต้องการ

ด้วยพื้นฐานบริบทของชุมชนที่มีสภาพอากาศในพื้นที่ค่อนข้างเย็นและชื้น มีฤดูฝน 4 – 5 เดือน (มิถุนายน – ตุลาคม) ส่งผลให้ลูกไก่พื้นเมืองมีอัตราการเลี้ยงรอดต่ำเนื่องจากไม่สามารถทนต่อสภาพอากาศหนาวเย็นและชื้นได้ ทั้งนี้การอนุบาลลูกไก่ด้วยพลังงานไฟฟ้าเพื่อความอบอุ่นแก่ลูกไก่เช่นเดียวกับพื้นราบนั้น ไม่สามารถทำได้ในชุมชนบนพื้นที่สูงเนื่องจากพลังงานมีไม่เพียงพอ ประกอบกับกระบวนการและขั้นตอนการจัดการอนุบาลลูกไก่ต้องใช้ความรู้และทักษะด้านการจัดการที่ดี ซึ่งชาวบ้านยังขาดความรู้และทักษะเกี่ยวกับการจัดการด้านนี้ ความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ผิดธรรมชาติของไก่ การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ การดูแลรักษา และการป้องกันโรคด้วยระบบโรงเรือนกึ่งเปิดปิดเพราะขาดช่องทางในการเข้าถึงความรู้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต นอกจากนี้พบว่าหากไก่ที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ตายทั้งหมด อาจมีสาเหตุมาจากเกิดโรคระบาดและ/หรือเกิดจากความเชื่อ ชาวบ้านจะต้องออกเดินทางไปยังชุมชนอื่นเพื่อหาไก่พื้นเมืองมาเลี้ยง ซึ่งไก่ที่หาได้มีราคาสูง และยังเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางอีกด้วย บางครั้งไก่ที่นำมาเลี้ยงไม่สามารถทนต่อสภาพแวดล้อมในพื้นที่และ/หรือเป็นพาหะนำโรคระบาดเข้ามาสู่หมู่บ้านอีกด้วย

ข้อจำกัดด้านสภาพอากาศ ความเชื่อ ระยะเวลา และการเข้าถึงความรู้ของชาวบ้าน ส่งผลให้ชาวบ้านไม่สามารถผลิตไก่ได้เพียงพอต่อความต้องการเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อหากวิเคราะห์ตามวิธีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของชาวบ้าน พบปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

1. สถานที่ที่ชาวบ้านใช้สำหรับเลี้ยงไก่ หรือโรงเรือนเลี้ยงไก่ไม่ถูกสุขลักษณะ มีพื้นที่แคบ มีดและทิว การถ่ายเทอากาศไม่ดี ไม่มีการป้องกันลมโกรกและละอองฝนอย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถจัดการกับโรคระบาด และศัตรูต่าง ๆ ดังนั้นชาวบ้านควรทำโรงเรือนเลี้ยงไก่ที่ถูกสุขลักษณะ

2. การให้อาหารด้วยข้าวเปลือกและรำหยาบยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของไก่ ควรมีการเสริมอาหารประเภทโปรตีนและแคลเซียม

3. การให้น้ำ โดยการปล่อยให้ไก่ออกหากินเองตามใต้ถุนบ้าน แอ่งน้ำในหมู่บ้าน หรือตามลำห้วยใกล้หมู่บ้าน มีความเสี่ยงต่อการเป็นโรคระบาด

4. การป้องกันและรักษาโรคตามภูมิปัญญาของชาวบ้าน เป็นวิธีการที่มีความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรค ชาวบ้านควรหมั่นสังเกตอาการของไก่อ เมื่อเห็นอาการผิดปกติควรแยกออกจากฝูงและกำจัดทิ้งโดยการฝังหรือกลบเท่านั้น ส่วนการใช้สมุนไพรในการรักษาอาการของโรคภายนอกสามารถใช้ได้ตามภูมิปัญญาเดิม

5. การกำจัดไก่ที่มีพฤติกรรมผิดปกติ ควรจะเข้าใจและคำนึงถึงคุณสมบัติทางวิชาการว่า ไก่มีพฤติกรรมแบบนั้นเพราะสาเหตุอะไร ซึ่งจะช่วยรักษาไก่ให้มีปริมาณมากขึ้นได้

6. การใช้ไก่ที่มีขนาดโตไปใช้ในพิธีกรรมก่อนเสมอ และเหลือไก่ที่มีขนาดตัวเล็กไว้ทำพันธุ์ ซึ่งทำให้ได้ลูกไก่ที่มีขนาดลำตัวเล็ก บ่อยครั้งพบว่าไก่ครอบครัวเดียวกันเองทำให้เกิดการผสมพันธุ์แบบเลือดชิด ส่งผลให้ลูกไก่ที่เกิดจากการผสมพันธุ์ดังกล่าวมีการเจริญเติบโตช้า ไม่ทนต่อโรค และ/หรือมีความพิการ เป็นต้น ดังนั้นควรมีการคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ที่มีลักษณะดีไว้สำหรับผลิตลูกไก่ที่มีขนาดโตพอสำหรับการนำไปใช้ในพิธีกรรม

1.2 ผลการศึกษาและจับประเด็นความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง จากผู้เชี่ยวชาญ (มิติทางด้านชุมชน สังคมและวิชาการ) โดยการสัมภาษณ์

การศึกษาและจับประเด็นความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง จากผู้เชี่ยวชาญ โดยการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. ครั้งที่ 1 นำประเด็นความรู้และปัญหาที่ได้จากการแลกเปลี่ยนกับผู้เชี่ยวชาญ ไปสร้างแนวคำถาม และนำมาสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญให้ได้องค์ความรู้การเลี้ยงไก่พื้นเมืองบนพื้นที่สูง
2. ครั้งที่ 2 นำบทสรุปที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง โดยได้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง 2 เรื่อง คือ การเลี้ยงและการจัดการที่เหมาะสม และการคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์

จากประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขในเบื้องต้นที่ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน ได้เสนอแนะ สามารถสรุปได้ว่าชาวบ้านขาดความรู้ในการจัดการการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่เหมาะสม และขาดความรู้ในการคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำไปเป็นกรอบเพื่อสร้างแนวคำถาม สำหรับสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

โดยละเอียด เกี่ยวกับกระบวนการเลี้ยงไก่พื้นเมืองทั้งระบบ รวมถึงการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากคู่มือการเลี้ยงไก่ เมื่อได้ข้อสรุปแล้ว จึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ชาวบ้านสามารถนำไปประยุกต์ใช้และลงมือปฏิบัติได้ ซึ่งสามารถสรุปประเด็นการเลี้ยงไก่พื้นเมืองออกเป็น 2 เรื่อง ดังนี้

1. การเลี้ยงและการจัดการที่เหมาะสม ได้แก่
  - 1.1 การทำโรงเรือนที่ถูกต้องลักษณะ ได้แก่ พื้นที่และขนาดที่เหมาะสมต่อจำนวนไก่ การถ่ายเทอากาศดี ใช้วัสดุหาง่ายในพื้นที่ ป้องกันฝนสาดและลมโกรกได้ มีอุปกรณ์ให้อาหาร ให้น้ำ และรังไข่เพียงพอต่อแม่ไก่
  - 1.2 การให้อาหาร ได้แก่ การให้อาหารเสริม การแยกให้อาหารไก่เล็กและไก่โต
  - 1.3 การให้น้ำ คือ ทำที่ให้น้ำ ไม่ปล่อยให้ไก่ออกหาน้ำกินเองตามแอ่งใต้ถุนบ้าน
  - 1.4 โรคและการป้องกันโรค ได้แก่ การสังเกตอาการ การใช้สมุนไพรกับโรคบางชนิด และการกำจัดไก่ที่เป็นโรคระบาด
  - 1.5 การฟักและการอนุบาลลูกไก่ ได้แก่ การเสริมอาหารและน้ำขณะฟักไข่ การสังเกตพฤติกรรมฟัก การสังเกตโรคที่เกิดขณะฟักไข่ การอนุบาลลูกไก่
2. การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ ได้แก่
  - 2.1 คัดเลือกตามลักษณะทางกายภาพของไก่ ได้แก่ อายุ น้ำหนัก สีขน สีหน้า และสีหงอน
  - 2.2 คัดเลือกตามพฤติกรรมของไก่ ได้แก่ พฤติกรรมการกกและฟักไข่ พฤติกรรมการเลี้ยงลูกไก่ พฤติกรรมในการจิกหรือหาอาหาร และ พฤติกรรมในการตื่นแลเข้านอน

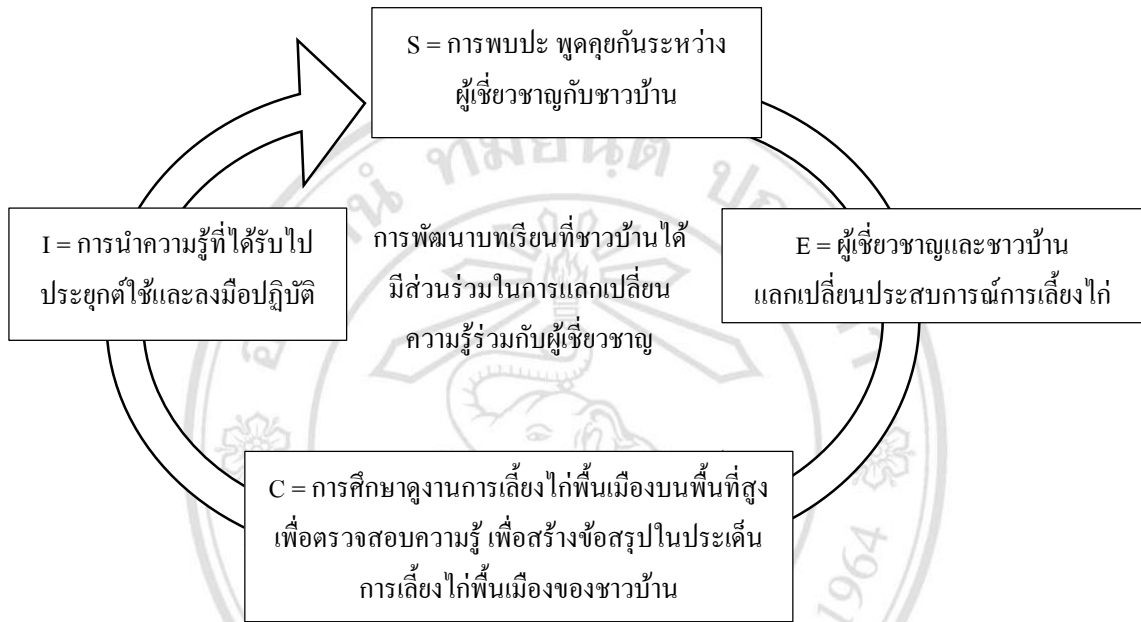
1.3 ผลการพัฒนาบทเรียนที่เป็นองค์ความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่เหมาะสมกับชุมชนบนพื้นที่สูง โดยกระบวนการ SECI Model

จากองค์ความรู้ซึ่งได้จากการแลกเปลี่ยน ตามหลักทฤษฎีการสร้างความรู้ (knowledge creation) เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ จำนวน 2 loop ได้แก่

1. Loop 1 การพัฒนาบทเรียนที่ชาวบ้านแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ
2. Loop 2 การพัฒนาบทเรียนที่ชาวบ้านแลกเปลี่ยนความรู้กันเอง

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.3.1 Loop 1: การพัฒนาบทเรียนที่ชาวบ้านแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ
สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ซึ่งแสดงในแผนภาพที่ 6 และมีผลการเรียนรู้ใน 4
ขั้นตอน ดังนี้

แผนภาพ 6 : แสดงกระบวนการ SECI model Loop ที่ 1

ขั้นตอนที่ 1 Socialization

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเลี้ยงไก่ (Tacit Knowledge) ระหว่างผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทางวิชาการจำนวน 1 คน กับชาวบ้านที่มีความรู้การเลี้ยงไก่จากประสบการณ์ตามวิถีชีวิตในแต่ละวันจำนวน 4 คน โดยทำการแลกเปลี่ยนกันที่ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน เพราะมีพื้นที่พอสำหรับการนั่งสนทนากัน ไม่แออัด สามารถดูรูปภาพประกอบจากคู่มือการเลี้ยงไก่ได้ รวมถึงสามารถใช้กระดานสำหรับเขียนอธิบายหรือวาดภาพให้ชาวบ้าน

ผู้เชี่ยวชาญและชาวบ้านมีความสนทนสนมคุ้นเคยกัน เกิดความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับบริบทสภาพปัญหา ข้อจำกัด และลักษณะในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองบนพื้นที่สูง มีผู้วิจัยและเยาวชน 1 คนช่วยเป็นสื่อกลางในการสื่อสารและเชื่อมโยงความเข้าใจกันที่ถูกต้องระหว่างผู้เชี่ยวชาญและชาวบ้าน เนื่องจากคำเฉพาะบางคำชาวบ้านไม่สามารถพูดออกมาเป็นภาษาไทยได้ ต้องใช้ภาษากะเหรี่ยงในการ

สื่อสาร ทำให้ผู้เชี่ยวชาญไม่สามารถเข้าใจได้ นอกจากการแลกเปลี่ยนกันในห้อง ชาวบ้านได้พาผู้เชี่ยวชาญเข้าชุมชน เพื่อให้เห็นสภาพจริงในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 Externalization

จากการดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญและชาวบ้านได้ข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองบนพื้นที่สูง โดยทำการจดบันทึกให้อยู่ในรูปของความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) ซึ่งมี 2 เรื่อง คือ มีการเลี้ยงและการจัดการที่เหมาะสม และมีการคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ที่ดีของไก่พื้นเมือง สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงมุมมองการเลี้ยงไก่ของชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญ

ประเด็นการเลี้ยงไก่	มุมมองของชาวบ้าน	มุมมองของผู้เชี่ยวชาญ
1. การเลี้ยงและการจัดการที่เหมาะสม		
1.1 โรงเรือน	ใช้พื้นที่ติดบ้านหรือใต้ถุนบ้าน เพราะสะดวก และสร้างง่าย ไม่ต้องใช้วัสดุในการทำโรงเรือนมาก	จะต้องทำโรงเรือนให้ถูกสุขลักษณะ จะช่วยป้องกันและจัดการกับโรคได้
1.2 อาหาร	ให้อาหารไก่ด้วยข้าวเปลือกผสมรำหยาบเพียงพอต่อความต้องการของไก่แล้ว	ต้องเสริมอาหารประเภทโปรตีน เพื่อให้ไก่มีสุขภาพแข็งแรง มีอัตราการเจริญเติบโตสูง
1.3 น้ำ	ไม่จำเป็นต้องหาน้ำให้ไก่กิน เพราะไก่สามารถหาน้ำกินเองได้ตามแอ่งน้ำต่าง ๆ ในหมู่บ้าน	การให้ไก่หาน้ำกินเองตามแอ่งน้ำ มีความเสี่ยงต่อการเป็นโรคระบาดสูง
1.4 โรคและการป้องกันโรค	- ไก่ที่มีอาการผิดปกติ บางครั้งชาวบ้านนำมาบริโภค หรือรอดูอาการจนกว่าไก่จะตาย ระหว่างนั้นอาจนำยาพาราเซตามีนมาให้ไก่กิน	- เมื่อสังเกตอาการผิดปกติให้ไก่ออกจากฝูง - เมื่อไก่ตายให้นำไปเผาหรือฝังเพื่อตัดวงจรแพร่ระบาดของโรค

ตารางที่ 2 (ต่อ) แสดงมุมมองการเลี้ยงไก่ของชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญ

ประเด็นการเลี้ยงไก่	มุมมองของชาวบ้าน	มุมมองของผู้เชี่ยวชาญ
	<ul style="list-style-type: none"> - เมื่อไก่ตายมักจะนำไปทิ้งไว้ตามป่าใกล้หมู่บ้าน - ใช้สมุนไพรในการรักษาอาการบาดเจ็บจากอุบัติเหตุ 	
1.5 การฟักและอนุบาลลูกไก่	ปล่อยให้แม่ไก่กกไข่ ฟักไข่ และอนุบาลลูกไก่เอง	<ul style="list-style-type: none"> - หมั่นสังเกตรังไข่ขณะที่แม่ไก่กกไข่และฟักไข่ หากพบอาการผิดปกติต้องรีบแก้ไข - เมื่อลูกไก่อายุครบ 6-8 สัปดาห์ ให้แยกแม่ไก่กับลูกไก่ออกจากกัน เพื่อให้แม่ไก่ผสมพันธุ์และผลิตลูกไก่ในรุ่นถัดไป ส่วนลูกไก่ต้องอนุบาลก่อนปล่อยให้หากินเอง
2. การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์	<ol style="list-style-type: none"> 1. คัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ตามความเชื่อ คือ กำจัดไก่ที่มีพฤติกรรมผิดธรรมชาติ 2. ซื้อไก่ขนาดเล็กมาเลี้ยงเป็นพ่อแม่พันธุ์ เพราะราคาถูก 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ที่มีลักษณะดี แข็งแรง สมบูรณ์ มีความพร้อมในการผสมพันธุ์และผลิตลูกไก่ - ไก่ที่มีพฤติกรรมผิดธรรมชาติ ไม่ควรกำจัดทิ้ง เพราะอาจเป็นไก่ที่มีลักษณะดี แต่ที่มีพฤติกรรมแบบนั้นอาจเป็นเพราะสาเหตุทางวิชาการบางประการ (ภาคผนวก ค)

ขั้นตอนที่ 3 Combination

การพัฒนาบทเรียน ดำเนินการต่อเนื่องมาจากขั้นตอนที่ 2 เพื่อให้ชาวบ้านได้เห็นรูปแบบการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น จึงนำชาวบ้านจำนวน 4 คน ไปศึกษาดูงานการเลี้ยงไก่พื้นเมืองบนพื้นที่สูง (Explicit Knowledge) และมีผู้เชี่ยวชาญ 1 คน ที่ร่วมอธิบายในรายละเอียดเพิ่มเติมระหว่างการศึกษาดูงาน

ชาวบ้านเกิดความรู้ความเข้าใจในระบบการเลี้ยงไก่พื้นเมืองบนพื้นที่สูง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงใน 2 เรื่อง คือ การเลี้ยงและการจัดการที่เหมาะสม และการคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ แล้วนำมาสรุปและให้

ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความรู้อีกครั้ง ซึ่งพบว่าทั้ง 2 เรื่องนี้ เป็นกระบวนการที่มีความเชื่อมโยงกันทั้งระบบ หากขาดเรื่องใดเรื่องหนึ่งไป จะก่อให้เกิดผลกระทบกับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ทำให้ไก่มีไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้านได้

ขั้นตอนที่ 4 Internalization

ชาวบ้านทั้ง 4 คน นำความรู้ที่ได้จากขั้นตอนที่ 3 ไปประยุกต์ใช้โดยการลงมือปฏิบัติ จนเกิดทักษะและความชำนาญในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง (Tacit Knowledge) สามารถปฏิบัติได้ ดังนี้

1. การเลี้ยงและการจัดการที่เหมาะสม

1.1 การทำโรงเรือนไก่พื้นเมือง ชาวบ้านใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในพื้นที่ ได้แก่ ไม้ไผ่ นำมาทำโรงเรือน ภายในโรงเรือนไก่จะมีชั้นวางรังไข่ที่สูงจากพื้น 0.80 – 1.00 เมตร อยู่ในระดับที่สามารถสังเกตไข่ขณะอยู่ในรังไข่ได้ ทั้งนี้จะมี รังไข่ จำนวน 5 รัง ถึงอาหาร 1 ถึง ถังน้ำ 1 ถัง และมีคอนไก่พาดอยู่ในโรงเรือน ส่วนพื้นที่รอบนอกโรงเรือน ไก่นั้น ชาวบ้านได้กางหญ้านอกไป เนื่องจากมีการปรับที่สำหรับทำโรงเรือน สำหรับขนาดและลักษณะของโรงเรือน มีรายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการทำโรงเรือนของชาวบ้าน

ชาวบ้าน	บริเวณโรงเรือน	ขนาดโรงเรือน	วัสดุทำโรงเรือน	ความสูงหลังคาโรงเรือน (หน้า, หลัง)	ทำเลที่ตั้ง
คนที่ 1	5 X 6 เมตร	1.2 X 1.2 เมตร	ผนัง : ไม้ไผ่ ล้อมทับอีกชั้นด้วย ซาแลนค์ หลังคา : ไม้ไผ่	1.82 เมตร, 1.50 เมตร	พื้นที่ดอน ไม่ขึ้น อากาศถ่ายเทสะดวก
คนที่ 2	4 X 5 เมตร	1.8 X 1.8 เมตร	ผนัง : ไม้ไผ่ ล้อมทับฝั่งมีลมพัดด้วยหญ้านากา หลังคา : สังกะสี	1.80 เมตร, 1.50 เมตร	พื้นที่ดอน ไม่ขึ้น อากาศถ่ายเทสะดวก

ตารางที่ 3 (ต่อ) ผลการทำโรงเรียนของชาวบ้าน

ชาวบ้าน	บริเวณโรงเรียน	ขนาดโรงเรียน	วัสดุทำโรงเรียน	ความสูงหลังคาโรงเรียน (หน้า, หลัง)	ทำเลที่ตั้ง
คนที่ 3	4.5 X 5 เมตร	2 X 2 เมตร	ผนัง : ไม้ไผ่ ล้อมทับฝั่งมีลมด้วย กระจสบ หลังคา : สังกะสี	1.80 เมตร, 1.50 เมตร	พื้นที่ดอน ไม่ขึ้น อากาศถ่ายเทสะดวก
คนที่ 4	2.5 X 2 เมตร	1.5 X 1.2 เมตร	ผนัง : ไม้ไผ่ ล้อมทับฝั่งมีลมด้วย กระจสบ หลังคา : สังกะสี	1.50 เมตร, 1.10 เมตร	พื้นที่ขึ้น ใกล้เคียงน้ำ

จากตาราง 3 พบว่า ชาวบ้านคนที่ 1, 2 และ 3 สามารถนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้สำหรับการทำโรงเรียนเลี้ยงไก่ และเลือกทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมกับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง แต่คนที่ 1 มีการนำซาเลนคัสตีลมาล้อมโรงเรียน เพื่อกันลมโกรก เนื่องจากไม่สามารถหาวัสดุชนิดอื่นมาใช้แทนได้ และคนที่ 4 มีลักษณะโรงเรียนไม่ตรงตามเงื่อนไขความรู้ที่ได้รับ

1.2 การให้อาหารและน้ำ ชาวบ้านนำข้าวเปลือก ข้าวสารและรำผสมกันเป็นอาหารไก่พื้นเมือง โดยนำไปใส่ถังอาหารที่แขวนไว้ระดับหลังไก่ในโรงเรียน ให้อาหารในช่วงเช้าและช่วงเย็น และปล่อยให้หากินเองภายในโรงเรียน และนำเศษผักที่เก็บในป่า และถางหญ้าบริเวณบ้าน โยนเข้าไปในถังให้ไก่จิกกินในช่วงเช้ามก่อนออกไปทำงาน

2. การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์

การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ ชาวบ้านสามารถคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมืองมาเลี้ยง โดยคัดพ่อพันธุ์ 1 ตัว ต่อแม่พันธุ์ 5 ตัว โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลจากการคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมือง

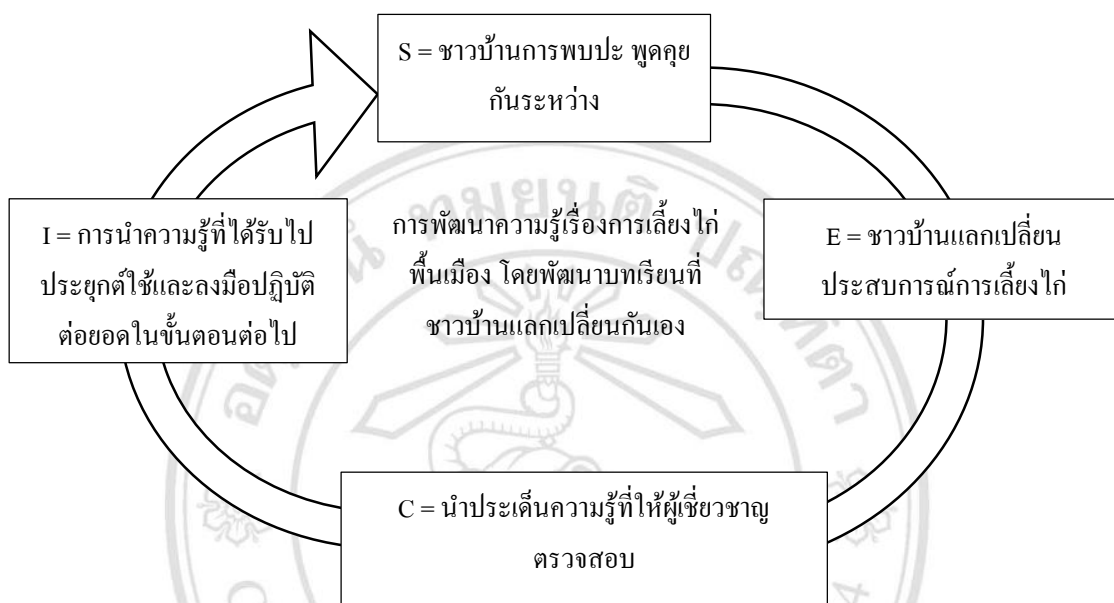
	คุณสมบัติ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4
พ่อพันธุ์	น้ำหนัก (กก.)	2.1	2.4	2.4	2.0
	อายุ (เดือน)	10	10	10	10
	ลักษณะ	ขนสีแดง หน้า ไม่ชิด ขนมัน วาว ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีแดง หน้า ไม่ชิด ขนมัน วาว ขนและปีก ไม่ตก	ขนสีแดง หน้า ไม่ชิด ขนมัน วาว ขนและปีก ไม่ตก	ขนสีแดง หน้า ไม่ชิด ขนมัน วาว ขนและปีก ไม่ตก
แม่พันธุ์ 1	น้ำหนัก (กก.)	1.7	1.8	1.2	1.4
	อายุ (เดือน)	6	6	7	6
	ลักษณะ	ขนสีดำ หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีดำ หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีขาว หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีดำ หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก
แม่พันธุ์ 2	น้ำหนัก (กก.)	1.4	1.3	1.5	1.5
	อายุ (เดือน)	7	6	6	7
	ลักษณะ	ขนสีแดง หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีดำ หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีดำ หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีดำ หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก
แม่พันธุ์ 3	น้ำหนัก (กก.)	1.5	1.0	1.7	1.6
	อายุ (เดือน)	6	6	6	6
	ลักษณะ	ขนสีขาว หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีแดง หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีแดง หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีแดง หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก
แม่พันธุ์ 4	น้ำหนัก (กก.)	1.3	1.1	1.8	1.3
	อายุ (เดือน)	6	6	7	6
	ลักษณะ	ขนสีแดง หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีแดง หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีขาว หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีแดง หน้า ไม่ชิด ขนและ ปีกไม่ตก
แม่พันธุ์ 5	น้ำหนัก (กก.)	1.0	1.5	1.4	1.4

ตารางที่ 4 (ต่อ) ผลจากการคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมือง

	คุณสมบัติ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4
แม่พันธุ์ 5	อายุ (เดือน)	6	6	6	7
	ลักษณะ	ขนสีดำ หน้า ไม่ซีด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีแดง หน้า ไม่ซีด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนมีดำ หน้า ไม่ซีด ขนและ ปีกไม่ตก	ขนสีแดง หน้า ไม่ซีด ขนและ ปีกไม่ตก

จากตารางที่ 4 พบว่า ชาวบ้านสามารถคัดเลือกลักษณะที่ดีของพ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมืองได้ตามลักษณะความรู้ที่ได้แลกเปลี่ยนกัน โดยพ่อพันธุ์ที่คัดเลือก มีน้ำหนักอยู่ที่ 2.0 – 2.4 กิโลกรัม และมีอายุ 10 เดือน มีลักษณะสีขนเป็นสีแดง มันวาว ขนและปีกไม่ตก หงอนและหน้าจะมีสีแดงสด ส่วนแม่พันธุ์ มีน้ำหนักอยู่ที่ 1.0 – 1.8 กิโลกรัม มีอายุระหว่าง 6 – 7 เดือน ลักษณะสีขนเป็นสีแดง ขาวและดำปะปนกันไป และมีลักษณะหน้าไม่ซีด ขนและปีกไม่ตกด้วย

1.3.2 Loop 2: การพัฒนาบทเรียนที่ชาวบ้านแลกเปลี่ยนความรู้กันเอง สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ซึ่งแสดงในแผนภาพที่ 7 และมีผลการเรียนรู้ใน 4 ขั้นตอน ดังนี้

แผนภาพ 7 : แสดงกระบวนการ SECI model Loop ที่ 2

ขั้นตอนที่ 1 Socialization

ชาวบ้าน 4 คน นำประสบการณ์การเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่ได้จากการลงมือปฏิบัติแล้วมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจมากขึ้น (Tacit Knowledge) โดยชาวบ้านจะเวียนกันไปเยี่ยมชมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของทุกคน พร้อมทั้งให้คำแนะนำและติชมกันอย่างเปิดเผย มีผู้จ้ำและ/หรือเยาวชนเป็นผู้บันทึกข้อมูลการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งชาวบ้านจะพบปะกันในช่วงเย็นเพราะเป็นเวลาที่ว่างจากการทำไร่แล้ว แต่ไม่ได้กำหนดว่าจะเป็นอย่างวันไหน อาศัยความสะดวกของทุกคน โดยมีช่วงเวลาที่มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ดังนี้

1. สัปดาห์แรกหลังจากการทำโรงเรือนแล้วเสร็จ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ให้คำแนะนำและติชมเกี่ยวกับลักษณะโรงเรือนไก่ที่แต่ละคนทำตามข้อจำกัดที่มี

2. สัปดาห์ที่สองหลังจากนำพ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมืองมาเลี้ยง เพื่อแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับพ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมือง และการให้อาหารไก่ด้วย
3. สัปดาห์ที่สามหลังจากนำพ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมืองมาเลี้ยง แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการให้อาหารเสริม
4. สัปดาห์ที่ห้าหลังจากนำพ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมืองมาเลี้ยง แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการวางไข่
5. สัปดาห์ที่เจ็ดหลังจากนำพ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมืองมาเลี้ยง แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการวางไข่ การกกไข่ และการป้องกันโรค

ชาวบ้านเกิดความเข้าใจในข้อจำกัดของเพื่อนแต่ละคนมี และเกิดความเห็นอกเห็นใจในกลุ่มเพื่อน เมื่อใครคนใดคนหนึ่งประสบปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ทุกคนมีความพร้อมในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือทันที

ขั้นตอนที่ 2 Externalization

จากการดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 ชาวบ้านสามารถจับประเด็นความรู้จากการพูดคุยกัน ได้รูปแบบและวิธีการในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่พบ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การเลี้ยงและการจัดการที่เหมาะสม

1.1 การทำโรงเรือนไก่พื้นเมือง

1.1.1 ชาวบ้านคนที่ 1 ใช้ซาแลนคัสตีคำล้อมโรงเรือน เพื่อป้องกันลมโกรก แต่ซาแลนคัสตีคำทำให้ มีผลต่อการเป็นหนุ่มสาวของไก่ ทำให้แม่ไข่มีปริมาณไข่ลดลงหรือหยุดการไข่ได้ และถ้าเป็นไก่สาวแม่ไก่ก็จะให้ไข่ช้า จึงแก้ปัญหาโดยการเปิดซาแลนคัสตีออกในตอนกลางวัน และปิดในตอนกลางคืน เพื่อให้แสงแดดส่องเข้าถึงภายในโรงเรือนในเวลากลางวัน

1.1.2 ชาวบ้านคนที่ 4 นั้น มีลักษณะโรงเรือนไม่ตรงตามเงื่อนไขความรู้ที่ได้รับดังนี้

- 1) โรงเรือนมีขนาดเล็กและหลังคาต่ำกว่าปกติ เพราะผู้เลี้ยงไก่ให้คนอื่นหาไม้ไผ่มาให้ โดยไม่ได้บอกขนาดที่ถูกต้อง รวมถึงเขาไม่สามารถแบกไม้ขนาดใหญ่และยาวมาได้ จึงทำให้ได้ไม้ไผ่ที่มีขนาดสั้น

- 2) ตั้งโรงเรียนติดกับลำห้วย เนื่องจากผู้เลี้ยงไก่มีบ้านอยู่ติดลำห้วย มีพื้นที่บริเวณบ้านที่จำกัด

ด้วยลักษณะโรงเรียนดังกล่าว ทำให้ภายในโรงเรียนมีความชื้นสูง การถ่ายเทอากาศไม่ดี อาจส่งผลให้ไก่มีความเสี่ยงต่อการเป็นโรค วิธีแก้ปัญหานั้นเบื้องต้น การเปิดหลังคาในตอนกลางวัน เพื่อให้แสงแดดส่องเข้าถึง และให้มีการระบายอากาศออกจากโรงเรียน และปิดหลังคาในตอนกลางคืนเพื่อป้องกันน้ำค้าง

1.2 การให้อาหารและน้ำ พบ

1.2.1 ไก่จิกกัน เกิดจากไก่เครียด

1.2.2 ไก่โชว์ปีกของตนเอง เกิดจากไก่เครียด และเป็นพฤติกรรมผิดธรรมชาติตามความเชื่อของชาวบ้าน โดยปกติชาวบ้านจะต้องกำจัดไก่ตัวนั้นไปเพื่อไม่ให้เกิดเหตุเภทภัยกับตัวเองและครอบครัว แต่เพราะความเสียดาย ชาวบ้านจึงนำขนไก่ของแม่ไก่ตัวนั้นไปทำพิธีขอมาลี้ยงศักดิ์สิทธิ์แทน

1.2.3 ไก่ที่มีอาการเครียด สาเหตุเพราะไม่มีอาหารให้จิกเล่นบนลานดิน ชาวบ้านจึงนำเศษผักที่เก็บในป่า และถางหญ้าบริเวณบ้าน โยนเข้าไปในเล้าให้ไก่จิกกินในช่วงเช้ามืดก่อนออกไปทำงาน หรือปล่อยให้ออกหากินนอกโรงเรียน

1.3 การป้องกันและรักษาโรค กรณีชาวบ้านคนที่ 4 ทำโรงเรียนไม่ตรงตามเงื่อนไขของความรู้ที่ได้รับ จึงทำให้ไก่ป่วย มีอาการจาม และคอบีบ จึงนำไก่ตัวนั้นแยกออกจากฝูง และกำจัดทิ้งโดยการฝัง และกรณีไก่จิกกัน ทำให้ไก่มีบาดแผลและซ้ำเลือด ชาวบ้านจึงนำขมิ้น โขลกละเอียดและคั้นเอาน้ำไปหยอดหรือทาบริเวณแผล และแผลหายภายใน 3 - 4 วัน

1.4 การกักไข่และการฟักไข่ เมื่อนำไก่มาเลี้ยงได้ 1 เดือน สังเกตเห็นว่าแม่ไก่เริ่มวางไข่ และมีจำนวนไข่ของแม่ไก่แต่ละตัว ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการออกไข่ของแม่ไก่

แม่ไก่	จำนวนไข่/ฟอง			
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4
ตัวที่ 1	18	11	6	11
ตัวที่ 2	(ไข่รวมกัน)	10	8	8
ตัวที่ 3	ยังไม่ไข่	ยังไม่ไข่	11	11
ตัวที่ 4	11	7	8	8
ตัวที่ 5	12	8	ยังไม่ไข่	-

จากตาราง 5 พบว่าแม่ไก่มีการวางไข่อยู่ที่ระหว่าง 7 – 12 ฟอง ซึ่งตรงตามมาตรฐานของการฟักไข่ของแม่ไก่โดยทั่วไป อยู่ที่ 8 – 15 ฟอง

จากพฤติกรรมการกกไข่และการฟักไข่ของแม่ไก่ พบว่า

1.4.1 ชาวบ้านคนที่ 2 มีแม่ไก่ไข่ลงพื้นและจิกไข่ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพฤติกรรมผิดธรรมชาติ จำเป็นต้องกำจัดไก่ตัวนั้นเสีย แต่ด้วยความรู้ที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยน ชาวบ้านจึงสันนิษฐานว่าอาจเป็นเพราะแม่ไก่สาว ยังไม่รู้จักรังไข่ของตนเอง จึงนำแม่ไก่ไปขังในรังไข่ นอกจากนี้สันนิษฐานเพิ่มเติมว่าไก่อาจขาดสารอาหารประเภทแคลเซียมและอาหารไม่พอ จึงนำอาหารผสมกับเปลือกหอยบด ไปไว้ในรังไข่เพื่อเสริมอาหารและป้องกันการจิกไข่ ส่วนความเชื่อที่ว่าหากไม่กำจัดไก่ที่มีพฤติกรรมผิดธรรมชาตินั้น จะเกิดเหตุเภทภัยขึ้นกับตนเองและครอบครัว ชาวบ้านจึงนำขนไก่ของแม่ไก่ตัวนั้นไปทำพิธีขอมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์แทน

1.4.2 ชาวบ้านคนที่ 2 มีแม่ไก่วางไข่ 11 ฟอง แต่ไม่ยอมกกไข่ ชาวบ้านสันนิษฐานสาเหตุ 2 ประเด็น คือ 1) เพราะในรังไข่มีไร เมื่อตรวจสอบไม่พบไรในรังไข่ 2) อาจเป็นเพราะแม่ไก่สาว ยังไม่รู้จักรกการกกไข่ จึงนำแม่ไก่ไปขังไว้ในรังไข่ ปรากฏว่าแม่ไก่มักจะจิกไข่เสมอ จึงนำแม่ไก่ออกออกจากรัง และนำไข่ทั้งหมดไปกิน ปล่อยให้แม่ไก่ไปผสมพันธุ์และผลิตไข่ในรุ่นต่อไป กรณีนี้ ชาวบ้านรู้ว่าแม่ไก่ตัวนี้ไม่สามารถเป็นแม่พันธุ์ที่ดีได้ แต่จะสังเกตพฤติกรรม

ของแม่ไก่ตัวนี้อีกครั้งในการกกไข่รุ่นที่ 2 เพื่อช่วยในการตัดสินใจว่าจะ
กำจัดทิ้งหรือเลี้ยงต่อไป

- 1.4.3 ชาวบ้านคนที่ 3 มีแม่ไก่ 1 ตัว ไข่ 15 ฟอง ทำให้แม่ไก่ไม่สามารถกกไข่ได้
ทั้งหมด จึงช่วยแม่ไก่กลับไข่ แต่โดนแม่ไก่จิกเสมอ จึงแอบนำไข่ออกมากิน
4 ฟอง เพื่อให้แม่ไก่สามารถกกไข่ได้ทั้งหมด ขณะเดียวกันชาวบ้านได้
กำหนดให้แม่ไก่ตัวนี้เป็นแม่พันธุ์ที่ดี เพราะสามารถกกไข่ได้ดี

จากพฤติกรรมการกกไข่และการฟักไข่สม่ำเสมอของแม่ไก่ ชาวบ้านสามารถระบุได้ว่าแม่ไก่
ตัวไหนที่จะสามารถนำมาเป็นพ่อแม่พันธุ์ต่อไป ส่วนแม่ไก่ที่มีพฤติกรรมไม่กกไข่ ไม่ฟักไข่ จะปล่อย
ให้ผลิตลูกไก่อีก 1 รุ่น หากยังมีพฤติกรรมเหมือนเดิม จะนำไปกิน

พบไรไก่ขณะแม่ไก่กำลังกกไข่และฟักไข่ ชาวบ้านนำชะอมและสันโศกไปวางไว้ภายใน
โรงเรือนและรังไข่ พบว่า 4-5 วัน ไรไก่ก็หายไป

2. การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์

การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ ชาวบ้านสามารถคัดเลือกลักษณะที่ดีของพ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมืองได้
ตามลักษณะความรู้ที่ได้แลกเปลี่ยนกัน

ขั้นตอนที่ 3 Combination

การพัฒนาบทเรียน ดำเนินการต่อเนื่องมาจากขั้นตอนที่ 2 เพื่อเป็นการตรวจสอบว่า วิธีการ
แก้ปัญหาการเลี้ยงไก่ของชาวบ้านจากขั้นตอนที่ 1 และ 2 นั้น เป็นวิธีการที่ถูกต้องหรือไม่ ชาวบ้านจึง
นำความรู้ไปตรวจสอบกับคู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำประเด็นการแก้ปัญหาต่าง ๆ นั้น
ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้ง โดยผู้เชี่ยวชาญจะให้ความเห็นเพิ่มเติมในประเด็นที่ชาวบ้าน
ประสบปัญหาและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

ชาวบ้านสามารถเลี้ยงไก่พื้นเมือง และเกิดระบบการแก้ปัญหาการเลี้ยงไก่ สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ได้ดังนี้

1. การเลี้ยงและการจัดการที่เหมาะสม

1.1 การทำโรงเรือนไก่พื้นเมือง

1.1.1 การเปิดชาแลนค้ออกในตอนกลางวัน และปิดในตอนกลางคืน สามารถช่วยแก้ปัญหาการให้ไข่ของแม่ไก่ได้แต่ชาวบ้านจะสามารถทำได้ทุกวันหรือไม่ หากเป็นไปได้ควรเปลี่ยนเป็นวัสดุอื่นที่สามารถกันลมโกรกได้ เช่น กระจบ หล้าคา เป็นต้น

1.1.2 โรงเรือนไม่ตรงตามเงื่อนไขความรู้ที่ได้รับ ในเบื้องต้นสามารถแก้ไขด้วยการเปิด-ปิดหลังคาโรงเรือนให้มีอากาศถ่ายเทได้ดีขึ้นได้ แต่ในระยะยาวควรจะทำโรงเรือนใหม่ ที่มีลักษณะถูกสุขลักษณะ และย้ายที่ตั้งโรงเรือนให้อยู่ห่างจากแหล่งน้ำหรือความชื้นประมาณ 20 เมตรขึ้นไป

1.2 การให้อาหารและน้ำ

1.2.1 การโยนผักและหล้าให้ไก่จิกกิน หรือการปล่อยให้ไก่ออกหากินเองนอกโรงเรือน เป็นวิธีที่ช่วยลดความเครียดของไก่ได้ หรือชาวบ้านอาจต้องปลูกพืชตระกูลถั่ว หรือหล้าไว้โรงเรือนเพื่อให้ไก่จิกกินได้ตลอดเวลา

1.2.2 การแก้ปัญหาในด้านความเชื่อ โดยการนำขนไก่ไปทำพิธีแทนการกำจัดไก่อ่นั้น เป็นเรื่องที่ดี แต่ต้องดูในระยะยาวว่าผู้นำชุมชนและชาวบ้านคนอื่นยอมรับได้หรือไม่

1.3 การป้องกันและรักษาโรค ชาวบ้านสามารถแก้ปัญหาได้ ดังนี้

1.3.1 แยกไก่และนำไก่ไปกำจัดทิ้งด้วยการเผาหรือฝังทันที เมื่อสังเกตเห็นอาการผิดปกติของไก่ ได้แก่ จาม คอบีบ

1.3.2 นำขมิ้นโขลกละเอียดและคั้นเอาน้ำไปหยอดหรือทาบริเวณแผลที่เกิดจากการจิกกัน แผลจะหายภายใน 3 - 4 วัน

1.4 การรกไข่และการฟักไข่ พบว่า ชาวบ้านสามารถวิเคราะห์สาเหตุและแก้ปัญหาในเบื้องต้นได้ ดังนี้

1.4.1 แม่ไก่ไข่ลงพื้นดิน เพราะ แม่ไก่สาว ไม่รู้จักรังไข่ ต้องจับแม่ไข่ไปขังในรังไข่ 1-2 วันเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและจำรังไข่ได้

1.4.2 แม่ไก่จิกไข่ เพราะ ขาดสารอาหารประเภทแคลเซียมและอาหารไม่พอ ให้นำอาหารหลักผสมกับเปลือกหอยบดให้แม่ไก่กิน เพื่อเสริมอาหารและป้องกันการจิกไข่

1.4.3 แม่ไก่ไม่กกไข่ เพราะ

1) มีไรในรังไข่ ให้นำขี้เถ้า หรือสน โสภ หรือชะอม ไปในโรงเรือนและในรังไข่ เพราะจะช่วยกำจัดไรได้ภายใน 2 – 3 วัน

2) แม่ไก่สาว ยังไม่รู้จักการกกไข่ ควรนำแม่ไก่ไปขังไว้ในรังไข่ 1-2 วัน แต่ถ้าพบว่าแม่ไก่ไม่ฟักไข่ และจิกไข่ ให้ปล่อยแม่ไก่ออกจากรังไข่ เพื่อผสมพันธุ์และผลิตไข่ในรุ่นต่อไป ส่วนไข่ให้นำไปกินให้หมด หรือนำไปฝากแม่ไก่ตัวอื่นกกแทน

1.4.4 แม่ไก่ที่มีไข่เกิน 12 ฟอง จะไม่สามารถกกไข่ได้ทั่วทุกฟอง ชาวบ้านจะต้องช่วยกลับไข่ให้แม่ไข่ เพื่อให้ลูกไก่มีการฟักออกทุกฟอง แต่ถ้าไม่สามารถกลับไข่ได้เพราะถูกแม่ไก่จิก ให้นำไข่ที่เกินมานั้นไปกิน โดยเลือกไข่ที่วางไข่เป็นฟองแรก ๆ ไปกิน เพื่อให้ไข่ที่วางไข่ที่หลังมีการฟักออกในระยะเวลาใกล้เคียงกัน

1.4.5 การแก้ปัญหาด้านความเชื่อ ชาวบ้านนำขนไก่ที่มีพฤติกรรมผิดปกติไปทำพิธีเพื่อขอมสิ่งลี้ลับที่อยู่ในชุมชน แทนการนำไข่ไปกำจัด เพื่อจะได้มีแม่ไก่ไว้ผลิตลูกไก่ในรุ่นต่อไป

2. การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์

2.1 กรณีแม่ไก่ไม่กกไข่ เป็นลักษณะที่ไม่ดีของแม่พันธุ์ ควรคัดทิ้ง แต่ชาวบ้านจะสังเกตพฤติกรรมของแม่ไก่ตัวนี้อีกครั้งในการกกไข่รุ่นที่ 2 เพื่อช่วยในการตัดสินใจว่าจะกำจัดทิ้งหรือเลี้ยงต่อไปเพื่อเป็นแม่พันธุ์

ขั้นตอนที่ 4 Internalization

ชาวบ้านทั้ง 4 คน นำองค์ความรู้ที่ได้จากขั้นตอนที่ 1-3 ไปประยุกต์ใช้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของตนเอง จนเกิดประสบการณ์ใหม่ต่อไป โดยเฉพาะในประเด็นของการฟักลูกไก่ การอนุบาลลูกไก่ และการคัดเลือกแม่พันธุ์โดยสังเกตจากพฤติกรรมการเลี้ยงและดูแลลูกไก่ด้วย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved